

تجدید حیات شهری با رویکرد فرهنگی

ریحانه آقاملایی

کارشناس ارشد طراحی شهری،
دانشگاه شهید بهشتی.

r.aghamolaei@ut.ac.ir

چکیده | مقوله تجدید حیات امری است که در دوران پسامدرن به شدت مورد توجه قرار گرفته است. بررسی کنشگرهای گوناگون تجدید حیات، نظیر اقتصاد، فرهنگ، مسکن و غیره موضوع بسیاری از پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه است. تجدید حیات مبتنی بر فرهنگ که یکی از رایج‌ترین رویکردهای تجدید حیات در جوامع امروزی است، طیف وسیعی از اقدامات و فعالیت‌ها را در برمی‌گیرد. از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به مقوله پاتوق‌های فرهنگی اشاره کرد که موضوع واکاوی این گزارش است. بسیاری از مکان‌های با هویت تاریخی فرهنگی که به دلایل گوناگون دچار کم‌توجهی و فرسودگی شده‌اند، می‌توانند مخاطب این گونه از تجدید حیات قرار گیرند. از آنجاکه سایت‌های فرهنگی به عنوان یک «مکان» شناخته می‌شوند، ضروری است براساس مؤلفه‌های یک مکان موفق نیز سنجیده شوند. در این مقاله نخست با مروری اجمالی موضوع تجدید حیات فرهنگی و پاتوق‌های آن بررسی شده و آنگاه معیار و سنجه‌های ارزیابی یک پاتوق فرهنگی مطلوب در قالب چارچوب نظری تحقیق بیان می‌شود. به نظر می‌رسد عوامل رونق‌بخش به فعالیت در بعد عملکردی نظیر کاربری‌های متنوع و خلاقانه با رویکرد ارتقاء فرهنگ و اقتصاد و همچنین مؤلفه‌های کالبدی در هر دو بعد زیبایی‌شناسانه و عملکردی در راستای بهبود کیفیت مکان، بیشترین تأثیر را در مکان‌سازی پاتوق‌ها دارند. آزمون این سنجه‌ها، از طریق پیاده‌سازی مدل در مجموعه موزه‌های وین که به عنوان یک مصداق عملی موفق و اجراشده شناخته می‌شود، صورت می‌گیرد. در نتیجه مجموعه موزه‌ها به عنوان یک پاتوق فرهنگی با اعتبار و شهرت جهانی تحلیل و جنبه‌های مثبت و منفی آن بیان می‌شود، تا الگوهای به کار رفته در آن به عنوان راهکار در سایر پاتوق‌های فرهنگی نیز به کار رود.

واژگان کلیدی | تجدید حیات، فرهنگ، پسامدرن، پاتوق‌های فرهنگی، مجموعه موزه‌های وین.

شهر ۲۴ ساعته اشاره کرد (Tallon, 2013). تجدید حیات مبتنی بر فرهنگ ارتباطی ناگسستنی با زندگی شبانه دارد که با هدف گسترش بعد فراغتی در مراکز شهری با ترکیب مناطق غنی گردشگری و میراث فرهنگی و تزریق کاربری‌هایی چون تئاترها، مراکز هنری، گالری‌ها و موزه‌ها عمل می‌کند. صنایع دستی شامل صنایع هنری ساخته‌شده توسط هنرمندان، کوزه‌گری و صنایع شیشه با جذب سرمایه عظیم گردشگران سبب تحرک در اقتصاد این مناطق می‌شوند. سرگرمی، ورزش، میراث فرهنگی، فستیوال‌ها و کارناوال‌ها به‌طور فزاینده‌ای در مراکز شهری ظاهر شده‌اند که نشان‌گر گرایش به این فرهنگ مردمی است.

پاتوق (منطقه) فرهنگی^۵

مفهوم پاتوق‌های فرهنگی اولین بار در انگلستان در سال ۱۹۸۷ توسط انجمن BAAA^۶ مطرح شد. استفاده از مفهوم پاتوق‌های فرهنگی به عنوان بخشی از برنامه‌ریزی شهری در اواخر دهه هشتاد میلادی مطرح شد و اندیشمندانی چون بوگارتس (Boogarts)، مونتگمری (Montgomery) و گریفیتس (Griffits) به بیان این مطلب در نظریات خود پرداختند. مهم‌ترین مصادیق عملی این رویکرد در شفیلد (Sheffield Cultural Industries)، سوهو (soho) در شهر لندن، منچستر (Manchester Northern Quarter)، لغت بانک در پاریس (Left Bank) و دوبلین (Temple Bar in Dublin) رخ داده است (Montgomery, 2009).

مونتگومری ایده پاتوق‌های فرهنگی را در سال ۲۰۰۳ با تئوری‌های رشد شهری توسعه اقتصادی و طراحی شهری مطرح کرد. او به‌منظور تدقیق مفهوم پاتوق‌های فرهنگی از مدل مکان کانتر TI استفاده و سه ویژگی مشترک این مکان‌ها را بیان کرد که به ترتیب عبارت‌اند از: اختلاط کاربری (اختلاط عملکردی، اقتصاد شب و بنگاه‌های اقتصادی کوچک)، محیط کالبدی مناسب (مورفولوژی غنی، تنوع گونه‌ای، فضاهای عمومی مناسب) و معنای فرهنگی (حس تاریخی و پیشرفت، هویت و سبک طراحی)؛ (شکل ۱). از آنجا که در ۱۰ سال اخیر نمونه‌های بسیاری در سراسر دنیا بر مبنای منطق پاتوق‌های فرهنگی برپا شده است، بررسی نحوه سازوکار، پشتیبانی و توسعه در وضع موجود و آتی آنها ضروری به نظر می‌آید (Couch, 2011).

مقدمه | با گذر از دوران اوج نهضت مدرنیسم، مسائل و مشکلات ناشی از این تفکر طراحی در شهرها پررنگ‌تر می‌شود. بی‌توجهی مدرنیسم به بافت‌های فرهنگی، نگاه خاص آن به تک بناها و زاغه شمردن بافت پیرامون آن سبب اضمحلال روزافزون بافت‌های باارزش و هویت‌مند شهرها می‌شود. در چنین فضایی نظریه‌های متأخر طراحی شهری به منظور ارتقاء کیفیت محیط، مطرح شد و زمینه را برای شکل‌گیری کنوانسیون‌ها و منشورهای حفاظتی از میراث جهانی فراهم آورد، که از اهم این تفاهم‌نامه‌ها می‌توان به تأسیس سازمان یونسکو^۷، منشور ونیز^۸ و کنوانسیون ۱۹۰۲ اشاره کرد.

پژوهش حاضر به این مسئله می‌پردازد که آیا پاتوق‌های فرهنگی می‌توانند در تجدید حیات شهرها مؤثر واقع شوند و در این صورت چگونه می‌توان از آنها به عنوان یکی از راهکارهای تجدید حیات در شهرهای امروزی استفاده کرد. لذا نخست با مروری اجمالی بر پیشینه مبحث تجدید حیات مبتنی بر فرهنگ و نظریات افراد صاحب‌نظر، چارچوب نظری تحقیق تدوین می‌شود. در این راستا مجموعه موزه‌های وین به عنوان یک نمونه موفق از تحقق پاتوق‌های فرهنگی واکاوی شده و ابزارهای به‌کاررفته در آن در جهت تحقق سرزندگی و حیات شهری معرفی می‌شود.

تجدید حیات مبتنی بر فرهنگ

مفهوم «تجدید حیات شهری^۹» و تعیین اصول تحقق آن از جمله مفاهیم نوپایی است که به عنوان بستر بسیاری از فعالیت‌های باززنده‌سازی در محیط‌های شهری شناخته می‌شود. تجدید حیات به وسیله کنشگرهای گوناگونی نظیر اقتصاد، فرهنگ، جایگزینی گروه‌های اجتماعی^{۱۰}، مسکن و غیره صورت می‌گیرد که یکی از مهم‌ترین گونه‌های آن، تجدید حیات مبتنی بر فرهنگ است که در ادامه بیشتر معرفی می‌شود.

تجدید حیات مبتنی بر فرهنگ که یکی از رایج‌ترین رویکردهای تجدید حیات در جوامع پسامدرن است، طیف وسیعی از اقدامات و فعالیت‌ها را در برمی‌گیرد که از آن میان می‌توان به توسعه‌های مجاور لبه آب، پاتوق‌های فرهنگی، رویدادهای ورزشی، شهر فرهنگی و

تئوری‌های این افراد ممکن است.

در همین راستا جین جیکوبز (Jane Jacobs) چهار شرط ضروری را برای ایجاد محیط‌های شهری متنوع برمی‌شمارد :

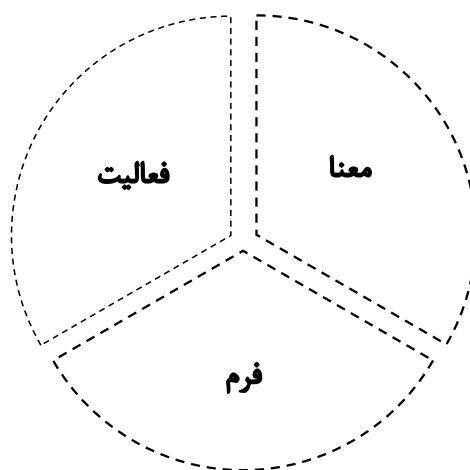
- اختلاطی از کاربری‌های اصلی
- تراکم محیط ساخته شده که به نحوه ادراک شهر برمی‌گردد و با برخی از مفاهیم مانند مقیاس، ارتفاع طبقات، ارتباط کلی میان ارتفاع ساختمان‌ها و عرض خیابان‌ها و راه‌ها مرتبط می‌شود
- نفوذپذیری بالای منطقه
- اختلاطی از ساختمان‌ها به لحاظ نوع، سن و سایر ویژگی‌ها (جیکوبز، ۱۳۸۶).

یان گهل (Jane Gehl) در تعریف فضای شهری به عنوان یک عرصه عمومی به چهار عملکرد عمده اشاره می‌کند که به شرح زیر است :

- بخش جدانشدنی از فرم یا منظر شهر
- یک فضای خنثی برای دادن حق حضور به تمامی افراد
- مکانی برای رویداد اتفاقات تاریخی و خاطرات جمعی
- مکانی برای رویداد گونه‌های متنوع زندگی اجتماعی (Gehl, 1995).

معنا

ضروری است منطقه فرهنگی به عنوان یک مکان شهری از معنا و هویتی ویژه برخوردار باشد تا بخشی از زندگی و خاطرات شهروندان در آن شکل گیرد. انسان‌ها هرروزه در ارتباطی دوسویه با محیط خود قرار دارند که در آن، محیط اطلاعات خود را به آنها عرضه می‌دارد و در سوی دیگر، مخاطب این اطلاعات را دریافت و در ذهن خود به پردازش آن مشغول می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۹). در صورت داشتن معنا این اطلاعات در ذهن فرد نقش بسته (نقش انگیزی)^۷ و محیط به صورت یک مکان خوانا پدیدار می‌شود (خوانایی)^۸. مسئله معنا در محیط‌های فرهنگی - تاریخی به دلیل ویژگی خاص آنها از اهمیتی دوچندان برخوردار است. در محیط‌های تاریخی که به عنوان یکی از گونه‌های ارزشمند محیط فرهنگی محسوب می‌شوند؛ حضور معنا در قالب خاطرات تاریخی مردم تجلی پیدا می‌کند (Wang, 2009). هر مکان ماجرابی تاریخی در دل خود دارد که می‌تواند با بروز آن معنا و هویت آن نقطه را

شکل ۱: مدل مکان که در آن سه مؤلفه معنا، فعالیت و فرم در کنار یکدیگر مکان را می‌سازند. مأخذ : Canter 1977.

مونتگومری بر اساس این چارچوب محتوایی به بیان مؤلفه‌های سازنده یک منطقه فرهنگی موفق می‌پردازد که در ادامه به منظور آشنایی بیشتر با هریک از این مؤلفه‌ها شرح مختصری از آن بیان می‌شود.

فعالیت

در محیط‌های موفق، طیف وسیعی از فعالیت‌ها در قالب کاربری‌های اولیه و ثانویه وجود دارد. واژه تنوع، طیف وسیعی از عملگرها را در برمی‌گیرد که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: کاربری‌های گوناگون، تنوع در مالکیت اراضی، الگوهای متنوع در ساعات استفاده از فضاها، ارایه فعالیت‌های هنری در قالب سینماها، کافه‌ها، فروشگاه‌ها در طیف کیفیتی و قیمتی گوناگون و وجود املاک با قیمت و مساحت‌های متنوع (جیکوبز، ۱۳۸۶). یکی از شروط برپاسازی فعالیت در پاتوق‌های فرهنگی از طریق تولید و مصرف فرهنگی است. تولید شامل ساخت اشیاء، وسایل، محصولات و ارایه خدمات و مصرف در ارتباط با مردمی است که در مکان حضور می‌یابند (Comedia, 1991). وجود چرخه تولید و مصرف فرهنگی سبب رشد اقتصاد متکی بر جامعه محلی خواهد شد.

محیط مصنوع

از آنجا که طراحی محیط یکی از موضوعات اصلی معماران و طراحان شهر است؛ پرداختن به آن نیز با کمک

جدول ۱: مؤلفه‌های سازنده پاتوق‌های فرهنگی. مدل سازنده پاتوق فرهنگی موفق که از برقراری رابطه میان شاخص‌های سازنده مکان پایدار و مؤلفه‌های طراحی شهری حاصل شده است. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه‌های طراحی شهری		مؤلفه‌های سازنده مکان پایدار	
مؤلفه زیبایی شناختی	فعالیت	فرم مصنوع	معنا
شاخص‌های پاتوق‌های فرهنگی	<ul style="list-style-type: none"> دارا بودن مقیاس‌های متنوع از کوچک و متوسط آموزش هنر و رسانه 	<ul style="list-style-type: none"> ریخت‌شناسی مطلوب در نظام دانه بندی خوانایی تعداد و کیفیت فضاهای عمومی تنوع و انطباق ساختمان‌های موجود شخصیت بصری مطلوب غنای حسی 	<ul style="list-style-type: none"> فضاهای ملاقات و گردهمایی هویت و نقش انگیزی فضا حس تاریخ و گذشت زمان قابلیت ادراک طراحی و سبک قابل تحسین خوانایی و ادراک محیط وابستگی و دل‌بستگی به مکان
	<ul style="list-style-type: none"> توسعه میثنی بر اقتصاد کسب‌وکارهای کوچک در بخش‌های فرهنگی و خلاقانه فرهنگی توسعه میثنی بر اقتصاد کسب‌وکارهای کوچک در بخش‌های فرهنگی استودیوهای فرهنگی برای فعالیت هنرمندان کاربری فرهنگی روزانه و شبانه مکمل هنر محیطی 	<ul style="list-style-type: none"> نوع کاربری‌های اولیه و ثانویه تعدد و تنوع در رویداد و جشنواره‌های فرهنگی بروز اقتصاد شبانه بر مبنای فعالیت فرهنگی توسعه میثنی بر اقتصاد کسب‌وکارهای کوچک در بخش‌های فرهنگی و خلاقانه فرهنگی توسعه میثنی بر اقتصاد کسب‌وکارهای کوچک در بخش‌های فرهنگی استودیوهای فرهنگی برای فعالیت هنرمندان کاربری فرهنگی روزانه و شبانه مکمل هنر محیطی 	<ul style="list-style-type: none"> نفوذپذیری در منظر خیابان نفوذپذیری و دسترسی به مسیرهای پیرامون وجود جداره فعال ارتقا کیفیت عرصه همگانی تأمین آسایش اقلیمی پهنه موردنظر حفظ ایمنی و امنیت سرزندگی سازگاری و انعطاف‌پذیری کالبدی همه‌شمول

بودن محتوا در دو گروه مؤلفه‌های زیبایی‌شناسانه و مؤلفه‌های عملکردی جای گرفته‌اند. جدول شماره یک چارچوب محتوایی تحقیق را به تفصیل نشان می‌دهد (جدول ۱).

موزه‌های وین

مجموعه موزه‌های اتریش (Museums Quartier) به عنوان یک «برند» برای چند ساختمان ویژه در محدوده سایت امپریال استیبیلز (Imperial Stables) است که در آن ۶۰ هزار متر مربع به کاربری فرهنگی اختصاص یافته است. زمین پروژه در ابعاد تقریبی ۴۰۰×۲۰۰ متر و با مساحت ۸۰ هزار مترمربع پذیرای سالانه ۳/۲ میلیون نفر بازدیدکننده است. مجموعه موزه‌ها در زمان افتتاح به عنوان هشتمین مجموعه فرهنگی عظیم دنیا شناخته شد. غالب ساختمان‌های

رقم زند. در محیط‌های غیر تاریخی نیز حضور متناوب یک فعالیت می‌تواند سبب ایجاد پیوند میان مردم و محیط شده به‌گونه‌ای که با مشاهده این فعالیت، هویت خاص مکان در ذهن افراد متبادر شده و گاه تا آنجا پیش رود که آن مکان با فعالیت مزبور آشنا شود (O'Connorab & Xin, 2014).

چارچوب نظری

بعد از معرفی و مروری بر مبانی نظری پاتوق‌های فرهنگی و عوامل شکل‌گیری آنها چارچوب نظری به‌منظور ارزیابی این مناطق تدوین می‌شود که به عنوان پایه سنجش گزارش ملاک عمل خواهد بود. چارچوب نظری بر پایه معرفی مؤلفه‌های یک مکان فرهنگی موفق در قالب مدل سه‌گانه مکان پایدار است. این مؤلفه‌ها بر اساس متفاوت

تصویر ۱: تصویر هوایی از مجموعه موزه‌ها- نوع چیدمان بناها در کنار یکدیگر یک عرصه همگانی مطلوب به وجود آورده است. مأخذ: <http://www.wien.info/en/sightseeing/museums-exhibitions/top/mq532>

تصویر ۲: تصویر پانوراما از میدان مجموعه موزه‌ها، فضای باز جلوی موزه‌ها به‌عنوان یک عرصه عمومی محلی برای گردهمایی اقشار و گروه‌های مختلف جمعیتی است. مأخذ: <http://www.wien.info/en/sightseeing/museums-exhibitions/top/mq532>

تصویر ۳: جای گیری مکان های مختلف موزه. مأخذ: <https://en.wikipedia.org/wiki/Museumsquartier.532>

میان کاخ سلطنتی و موزه‌ها با محله قدیمی شهر است تا بتوان تمرکز فرهنگی در بافت تاریخی را برای گردشگران احیا کرد.

این مجموعه دربردارنده بیش از ۱۰ موزه و مؤسسه فرهنگی، تعدادی رستوران، کافه، بار و فروشگاه عرضه کالاهای فرهنگی است. تنوع رویدادها و فعالیت‌های برگزار شده در مجموعه موزه‌های وین یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این موزه است. هنرهای نمایشی، موسیقی، معماری، تئاتر، رقص، ادبیات و فرهنگ کودک از جمله رویدادهایی است که در این مجموعه برگزار می‌شود. تصویر شماره سه نحوه جای‌گیری هر یک از فضاها را به تفکیک بیان می‌کند (تصویر ۳).

در مجموعه موزه‌ها چهار موزه اصلی لئوپولد (Leopold Museum)، موموک (MUMOK)، کونستهایال (Kunsthal) و مرکز معماری وین (Architekturzentrum Wien) به همراه فضاهایی

موجود در محدوده بناهایی با کاربری موزه هستند، هرچند فضاهایی بزرگ برای برگزاری نمایشگاه‌ها، استقرار دفاتر و کارگاه‌ها نیز در نظر گرفته شده است. این مجموعه با توجه به فعالیت‌های خلاقانه و فناوری‌های چندرسانه‌ای موجود در آن به عنوان یک محرک توسعه در زمینه فرهنگ به شمار می‌آید (تصاویر ۱ و ۲).

بناهای موزه سابقاً اصطبل‌های سلطنتی بوده‌اند که در سال ۱۷۲۵ ساخته شده‌اند. با تغییر کاربری این ساختمان‌ها در سال ۱۹۹۸ یک عرصه عمومی با هدف ملاقات مردم و فرهنگ‌دوستان ایجاد شد. مجموعه موزه‌ها به عنوان یک پهنه فعالیت فرهنگی در مرکز تاریخی شهر وین است. هرچند در این منطقه موزه‌های دیگری نظیر مجموعه موزه ملی وجود دارد اما تفاوت بارز این مجموعه وجود حیات و سرزندگی است که به دنیای مدرن تزریق شده است. هدف این پروژه ایجاد ارتباط

نام موزه‌ها		
نام موزه	معرفی	تصاویر
لئوپولد	به دنبال خرید کلکسیون شخصی رودولف لئوپولد در سال ۱۹۹۴ توسط دولت اتریش به قیمت صد و شصت میلیون یورو در میدان موزه بنا شد. این موزه بزرگ‌ترین مجموعه از کارهای نقاش بسیار مشهور اتریشی ایگنون شیله (Egon Schiele) در جهان به شمار می‌آید و دو فقره از مهم‌ترین کارهای او با نام‌های «کاردینال و راهبه» (Nun and Cardinal) و «نوازش» (Caress) در این موزه قرار دارد. این موزه هم‌چنین مجموعه نفیسی از آثار گوستاو کلیمت، ریچارد گرتسل و اتو واگنر را در خود جای داده است. موزه با نمایش آثار هنری قرن ۱۹ و ۲۰ کشور اتریش به معرفی بستر تاریخی مکان کمک زیادی کرده است.	مأخذ: http://www.mqw.at/en
کونستهل	موزه مجموعه‌ای گران‌بهای از هنر مدرن است. نمایشگاه‌های هنر معاصر این موزه در دو سالن شامل نمایش فیلم و ویدئو اتفاق می‌افتد. این موزه به‌منظور جمع‌آوری آثار به کار نمی‌رود، بلکه تنها نمایشگاه‌های موقت در آن برگزار می‌شود. مقیاس عملکردی موزه محلی ملی و بین‌المللی است. فضای شیشه‌ای جلوی موزه به‌عنوان فضای برگزاری نمایشگاه‌های خاص و ویژه از طرفداران زیادی برخوردار است. در سال ۲۰۰۲ این موزه به‌عنوان ششمین مرکز هنر معاصر اروپا شناخته شد.	مأخذ: http://www.mqw.at/en
موموک	این موزه که برای نشان دادن هنر قرن بیست و یکم است؛ ساختمانی شبیه به یک سنگ مکعبی بزرگ دارد. در موزه آثار سبک امپرسیونیسم، کوبیسم، مینیمال آرت و عکاسی معاصر وجود دارد. نورپردازی شبانه نمای خارجی جداره موزه موموک یکی از جاذبه‌های مجموعه موزه‌ها است.	مأخذ: http://www.mqw.at/en
مرکز معماری وین	مرکز به‌عنوان نمایشگاه دائمی تاریخ معماری اتریش از سال ۱۸۵۰ تا دوران معاصر محسوب می‌شود. در این مرکز فعالیتهای گوناگونی نظیر برپایی تور، همایش، سخنرانی و کارگاه‌های آموزشی در حوزه معماری برای اقتشار گوناگون برگزار می‌شود. فضاهای داخلی موزه نظیر کافه و رستوران آن از نظر طراحی داخلی بسیار ویژه و مورد توجه همگان است.	مأخذ: http://www.mqw.at/en

بستر شکل‌گیری یک کالبد متنوع و پویا شده است. تنوع کالبدی مزبور در فرم کالبدی، مصالح و تزئینات ساختمان اتفاق می‌افتد. کالبد موزه موموک از فرم صلب و مکعبی‌شکلی پدید آمده است که هیچ‌گونه تزئین یا تحریفی در آن وجود ندارد. حضور ساختمان‌های قدیمی و مدرن در کنار یکدیگر به عنوان یک ویژگی خاص در مجموعه موزه‌ها در نظر گرفته شده است که گذشته و حال را در یک نگاه به گردشگران نشان می‌دهد. به بیان

برای برپایی نمایش و استودیوهای هنرمندان وجود دارد. جدول شماره دو به معرفی هریک از ویژگی‌های موزه‌های مزبور به منظور آشنایی بیشتر با آنها می‌پردازد (جدول ۲).

تحلیل

مجموعه موزه‌ها، خود را با سبک زندگی بازدیدکننده‌ها مطابقت داده، کهنه را نگه داشته و نو را به آن افزوده است و اجازه لذت بردن از هر دو را به مخاطبان خود می‌دهد. به این ترتیب فضای رنگین و مناسبی پدید آمده که

مراسم موجود در محوطه و عملکرد موردنظر با جابجایی در مکان آنها می‌توان به فرم‌های جدیدی دست‌یافت. تصویر شماره چهار به معرفی و تحلیل ویژگی‌های مبلمان عرصه عمومی موزه‌ها می‌پردازد. همان‌طور که در تصاویر دیده می‌شود، اجزای مبلمان مجموعه از طرح و رنگ متنوعی برخوردار هستند. این عناصر می‌توانند به فراخور محتوا و عملکرد با فرم‌های گوناگون در مجاورت یکدیگر قرار گیرند و اشکال زیبا و بدیعی را به وجود آورند. طراحی اجزای مبلمان به گونه‌ای است که قابلیت پاسخ‌دهی به نیازهای گوناگون را داشته باشند. افراد می‌توانند روی این مبلمان بنشینند یا دراز بکشند، مطالعه کنند و به تماشای محیط بپردازند و بدین ترتیب ساعات خوشی را در اوقات فراغت خود بگذرانند (تصویر ۴).

جای‌گیری مجموعه موزه‌ها به گونه‌ای است که از چهارسوی

دیگر سبک معماری هریک از ساختمان‌های مجموعه بیان‌گر تاریخ معماری کشور اتریش است. در طراحی این فضا به علایق کودکان نیز توجه زیادی شده، به گونه‌ای که در موزه زوم (zoom) بخش‌هایی ویژه برای اشتغال به سرگرمی‌های گوناگون برای آنها در نظر گرفته شده است. علاوه بر این، بسیاری از کارگاه‌ها و جشنواره‌ها نیز با محوریت مخاطب کودک برگزار می‌شود. فضای وسیع بیرونی با مبلمان جذاب خود یکی از نمونه‌های موفق طراحی شهری کشور اتریش است. طراحی مبلمان مجموعه به طور اختصاصی برای این فضا صورت گرفته و لذا کاملاً مناسب آن است. این مبلمان با ظاهر مدرن و رنگ‌های متنوع خود در تضاد با ساختمان‌های پرطمطراق موجود در مجموعه موزه‌هاست. چیدمان مبلمان وجود در فضا قابلیت تغییر داشته به گونه‌ای که با توجه به نوع

تصویر ۴: مبلمان طراحی شده در مجموعه موزه‌ها: مأخذ: <http://www.mqw.at/en>

تصویر ۵: جای گیری مجموعه در ارتباط با بافت پیرامون ساختمان‌های موزه در هماهنگی و تعادل با بافت پیرامون قرار گرفته‌اند.
 مأخذ: <http://www.mqw.at/en>

آن قابلیت دسترسی راحت وجود دارد. نفوذپذیری بالای بافت پیرامون به همراه سیستم حمل و نقل عمومی، دسترسی به این فضا را تسهیل کرده که در رونق و سرزندگی آن نقش بسزایی داشته است. تصاویر ۵ و ۶ چگونگی قرارگیری مجموعه و ارتباط آن با بافت پیرامون و مسیرهای ارتباطی را نشان می‌دهد (تصاویر ۵ و ۶).

وجود عرصه عمومی وسیع در مقابل موزه آن را به یک پهنه شهری مطلوب در عرصه شهر مبدل ساخته است. مبلمان خاص آن به گونه‌ای طراحی شده که افراد برای امور مختلفی نظیر مطالعه، نشستن، دراز کشیدن، تماشای پیرامون و برقراری ارتباط با سایرین از آن استفاده می‌کنند. این مسئله سبب تقویت غنای این عرصه عمومی شده تا بتواند به شخصیت بصری مطلوب خود دست یابد و بتواند هم‌نشین مناسبی برای این بناهای فاخر و مجلل باشد. یکی از عوامل پایداری در رونق پاتوق‌های فرهنگی تولید و مصرف فرهنگی است. وجود استودیوهای کوچک مختص هنرمندان سبب تولید آثار هنری در این مکان‌ها شده است. کالای تولیدشده از طریق فروشگاه‌های عرضه محصولات فرهنگی به فروش می‌رسد و بدین ترتیب چرخه حیات اقتصادی پروژه ادامه پیدا می‌کند.

تصویر ۶: چیدمان فضایی ساختمان‌های مجموعه موزه‌ها. یکی از ویژگی‌های این مجموعه نزدیکی مسیرهای ارتباطی با آن است که سبب تسهیل دسترسی و حمل و نقل به این مناطق شده است.
 مأخذ: <http://www.mqw.at/en>

عرضه فرهنگ تبدیل شده‌اند. حضور عناصر با ویژگی‌های گوناگون در کنار یکدیگر مانند موزه‌های هنری، گالری‌های فروش و کارگاه‌های تولید آثار هنری سبب ایجاد یک مکان پایدار شده که با گذشت زمان از رونق آن کاسته نخواهد شد به عبارت دیگر هر یک سبب ارتقا یکی از ابعاد زیبایی‌شناسانه و عملکردی که مدل مکان را شکل می‌دهند خواهد شد. موزه‌ها و عناصر تاریخی ارزشمند آن کیفیت فرهنگی مکان را رونق می‌دهند، تولید و فروش آثار هنری به پایداری اقتصادی کمک کرده و در نهایت اقدامات زمینه‌ساز فعالیت حضور مردم، سرزندگی و شادابی عرصه عمومی را رقم خواهند زد. بنابراین بر اساس تحلیل‌های صورت‌گرفته در مدل نظری تحقیق مجموعه موزه‌های وین در هر سه بعد فعالیت، کالبد و معنا حضور موفقی دارد. کیفیت بالای کالبد موزه‌ها به همراه فعالیت‌های متنوع فرهنگی-اقتصادی جاری در آن هویت ویژه‌ای به مجموعه بخشیده است. از آنجا که مجموعه موزه‌های وین به عنوان یک نمونه موفق در عرصه تجدید حیات فرهنگی شناخته می‌شود شاخص‌های تدوین‌شده در آن می‌تواند برای سایر شهرهای تاریخی دنیا نیز به کار رود. هر چند به دلیل تفاوت‌های فرهنگی مناطق مختلف دنیا نخست ضروری است این الگوها به ویژه در گونه‌شناسی فعالیت‌ها بومی شده و آنگاه در منطقه مورد نظر اعمال شود. نتایج این تحقیق می‌تواند مقدمه‌ای برای تحقیقات مورد پژوهی دیگر باشد که با سنجش وضعیت نمونه‌های ایرانی راهکارهای عملی در زمینه تجدید حیات فرهنگی ارائه شود.

نتیجه‌گیری | مقاله حاضر در راستای معرفی نقش پررنگ پاتوق‌های فرهنگی در تجدید حیات شهرها به شناسایی عناصر و مؤلفه‌های مؤثر در ایجاد آنها به عنوان یک مکان پایدار با استفاده از منابع داخلی و بین‌المللی و جستجوی نحوه و میزان رابطه و اثرگذاری آنها در مکان‌سازی پرداخت. هدف این پژوهش شناسایی راهکارهای برپایی پاتوق‌های فرهنگی بر پایه سه بعد معنا، فرم و کالبد بوده است. با تشکیل ماتریس روابط بین مؤلفه‌های سازنده مکان و ابعاد طراحی شهری ۳۰ عامل دخیل بر کیفیت پاتوق‌های فرهنگی سنجیده شد. با توجه به جدول یک به نظر می‌رسد عوامل رونق‌بخش به فعالیت در بعد عملکردی نظیر کاربری‌های متنوع و خلاقانه با رویکرد ارتقاء فرهنگ و اقتصاد و همچنین مؤلفه‌های کالبدی در هر دو بعد زیبایی‌شناسانه و عملکردی در راستای بهبود کیفیت مکان بیشترین تأثیر را در مکان‌سازی پاتوق‌ها دارند؛ بنابراین لازم است به منظور ارتقاء کیفیت مکانی در مراکز فرهنگی توجه بیشتری به این مؤلفه‌ها صورت گیرد تا فضایی مناسب برای گذراندن اوقات فراغت، تفریح و فراغت افراد فراهم آید. نتایج دال بر نقش پررنگ حضور فعالیت، زنده کردن فضا و فراهم کردن بستر رخداد فعالیت‌های انتخابی دارد. در بسیاری از موارد علی‌رغم توجه اختصاصی به مسائل زیبایی‌شناسانه و اصلاح پوسته خارجی، فضا از سرزندگی چندان بر خوردار نیست. ایجاد زمینه‌ای برای شکل‌گیری و برون‌داد فعالیت‌های انتخابی سبب حضور دائمی و پیوسته افراد در یک فضا خواهد شد و از گسترش نگاه موزه‌ای به آن جلوگیری خواهد کرد. در مجموعه موزه‌های وین نیز بناها نقش پررنگی در حیات شهری ایفا کرده و در یک ارتباط چندجانبه با یکدیگر به محملی برای

پی‌نوشت

۱. این سازمان در سال ۱۹۴۵ تأسیس شد.
۲. منشور ونیز در سال ۱۹۶۴ توسط دومین کنگره بین‌المللی معماران و کاردانان فنی یادمان‌های تاریخی به تصویب رسید.
۳. Urban Regeneration
۴. Gentrification
۵. Cultural Quarter
۶. British American Arts Association
۷. Imageability
۸. Legibility
۹. Museum of modern Art Ludwig Foundation Vienna

فهرست منابع

- جیکوبز، جین. (۱۳۸۶). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی. ترجمه: حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی. تهران: دانشگاه تهران.
- پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۹). مبانی نظری و فرایند طراحی شهری. تهران: انتشارات شهیدی.
- Canter, D. (1977). *The psychology of place*. London: Architectural Press LTD.
- Comedia Ltd. (1991). *The Position of Culture*, Appendix to the London World City Report. London: Planning Advisory Committee.
- Couch, Ch., Sykes, O. & Borstinghaus W. (2011). Thirty years of urban regeneration in Britain. Germany and France: The importance of context and path dependency. *Progress in Planning*, 52-1: 75.
- Gehl, J. (1995). *Cities for People*. Washington: Island Press.
- Montgomery, J. (2009). Cultural Quarters as Mechanisms for Urban Regeneration. Part 1: Conceptualizing Cultural Quarters. *Planning Practice and Research*, 306-293: (4)18.
- O'Connorab, J. & Xin, G. (2014). Creative industry clusters in Shanghai: a success, story? *International Journal of Cultural Policy*, 20-1: (1) 20.
- Tallon, A. (2013). *Urban Regeneration in UK*. United Kingdom: Routledge.
- Wang J. (2009). Art in capital: Shaping distinctiveness in a culture-led urban regeneration project in Red Town, Shanghai. *Cities*(26): 330-318.